

MUDr. Viktor Mravčík, Ph.D.

Klinika adiktologie

1. LF UK a VFN v Praze

Význam užívání návykových látek z hlediska veřejného zdravotnictví

Užívání návykových látek je spojeno se zdravotními a sociálními škodami. Konečná povaha a závažnost negativních dopadů je podmíněna řadou faktorů, jako je **typ užívané drogy, míra a vzorec užívání** (prevalence, dávka, intenzita, způsob aplikace) a faktory ovlivňujícími **vulnerabilitu** na úrovni individuální (biologické, psychické, behaviorální), v bezprostředním okolí jedince (rodina, vrstevníci) a v širším sociálním kontextu (sociální kontrola, socioekonomická situace, strukturální stigmatizace, kriminalizace apod.).

Užívání drog ve vysokém množství a/nebo vysoce rizikovým způsobem, které je spojeno s vysokým výskytem negativních dopadů, se označuje jako **problémové užívání drog**. Epidemiologie problémového užívání drog se v Evropě rozvíjela od 80. let minulého století v souvislosti s „heroinovou epidemií“ a šířením HIV mezi uživateli drog a typicky je spojena s intenzivním užíváním opioidů (heroinu a dalších), centrálních stimulantů (amfetaminů, kokainu) a s injekčním užíváním drog. Koncept problémového užívání lze však zobecnit na všechny návykové látky – obrázek v příloze.

Negativní důsledky užívání návykových látek se vyskytují v rovině **individuální** (pro samotného uživatele) a **extra-individuální** (*to others*) na úrovni rodiny, komunity i celé společnosti. Mají charakter **akutní** (typicky předávkování, nehody, sebevraždy) a **chronický**, kdy riziko se kumuluje s dávkou. Svou povahou jsou **zdravotní** s poškozením somatických nebo psychických funkcí (včetně závislosti, která je důsledkem, ale rovněž důležitým moderujícím faktorem problémového užívání) a **sociální** (neplnění sociálních funkcí a rolí, sociální vyloučení, kriminalita, ztráta sociální koheze, společenské náklady).

Návykové látky (tabák, alkohol a nelegální drogy) představují významnou **determinantu zdravotního stavu populace**. V kontextu cca 80 dalších preventabilních rizikových faktorů a skupin faktorů zauímají návykové látky významnou pozici mezi 5 nejvýznamnějšími faktory. Kumulativně v r. 2016 představovaly **28,5 % globální zdravotní zátěže** (*global burden of diseases*), tj. morbidity a mortality měřené jako DALYs (*disability adjusted life years*), **vysvětlitelné sledovanými rizikovými faktory** a 12,9 % DALYs celkem. Ve vyspělých zemích zauímají návykové látky na pomyslném žebříčku rizikových faktorů ještě přednější místa.

Současná „**opioidní krize**“ v USA ukazuje, jak problémové užívání návykových látek (opioidů, ale i alkoholu) může i ve vyspělé společnosti v poměrně krátké době významně zhoršit zdravotní stav populace a **zkrátit střední délku života**. Ukazuje rovněž významný vliv socioekonomických determinant (chudoba, nezaměstnanost, ztráta sociální koheze, nízká dostupnost adiktologické péče a zdravotní péče obecně) a opatření v oblasti politiky a regulace na míru rizikového chování a zdravotní zátěže.

Koncept problémového užívání drog je z hlediska veřejného zdravotnictví vhodným konceptem zahrnujícím početně sice poměrně malou, ale **epidemiologicky významnou část uživatelské populace**, a nejzávažnější dopady vyplývající z užívání návykových látek v moderních společnostech.

Odkazy:

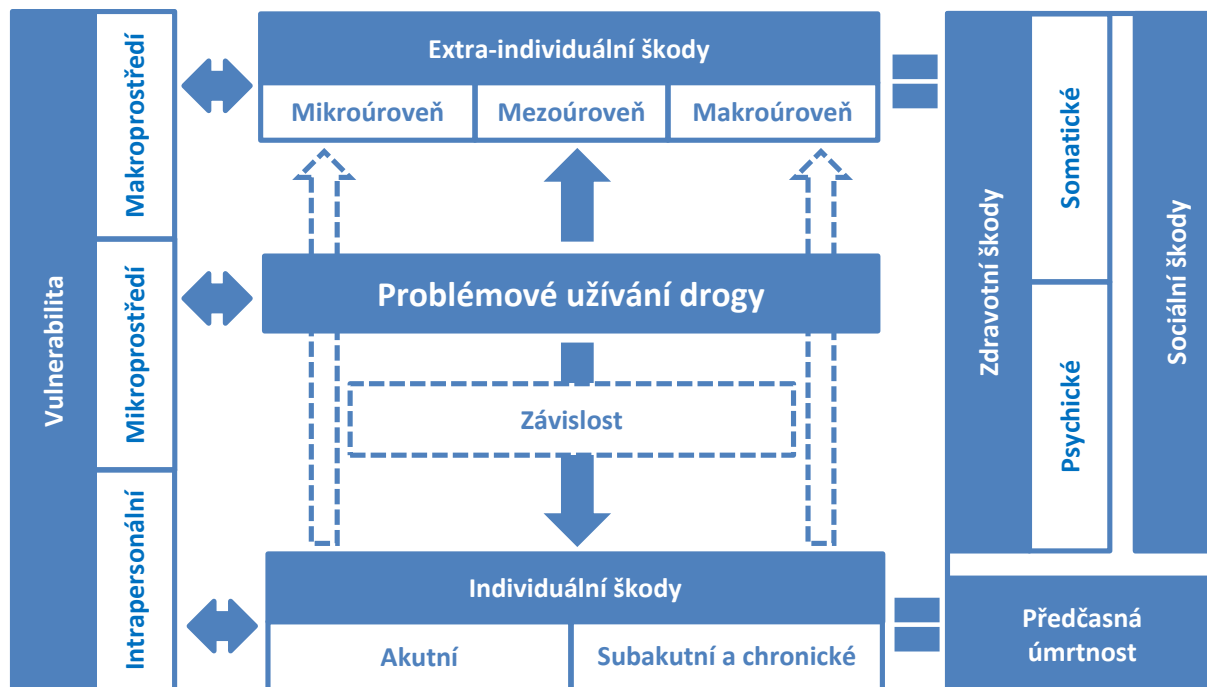
Mravčík, V. (2015). (De)criminalisation of possession of drugs for personal use – A view from the Czech Republic. *Int J Drug Policy*. 26(7):705-7.

Mravčík, V. & Sopko, B. (2013). Prevalenční odhad problémových uživatelů drog v ČR v letech 2006 a 2007 metodou zpětného záchytu. *Epidemiol, Mikrobiol, Imunol*, 62(2), 74-82.

Mravčík, V., Strada, L., Štolfa, J., Bencko, V., Groshkova, T., Reimer, J., & Schulte, B. (2013). Factors associated with uptake, adherence, and efficacy of hepatitis C treatment in people who inject drugs: a literature review. *Patient Prefer Adherence*, 7, 1067-1075.

Příloha

Schéma konceptuálního rámce problémového užívání drog znázorňující úrovně a typy škod a faktory, které ovlivňují jejich míru a strukturu

Zdroj: Mravčík, V. (2017). Epidemiologie problémového užívání drog. Habilitační práce v oboru hygiena a epidemiologie. 1. LF UK.